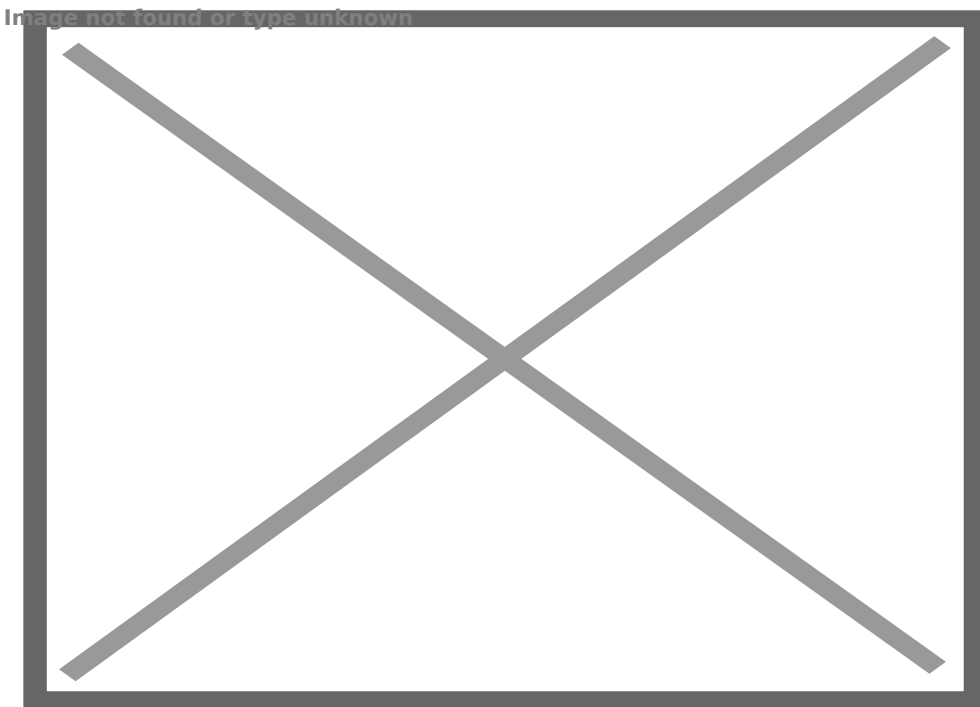

Danh xưng “tôi” - Yếu tố quyết định thành công của phóng sự

17:08 28/03/2017

Tác giả: Admin

Có lẽ không trong một thể loại nào, cái tôi tác giả lại xuất hiện trực tiếp, đa diện và mạnh mẽ như trong thể loại phóng sự. Thực vậy, khác với “cái tôi” trong nhiều thể loại - vốn thường chỉ xuất hiện ở 1 hoặc 2 tư cách, hoặc là nhân chứng, trần thuật, hoặc là thẩm định, cảm xúc... - cái tôi trong phóng sự là “cái tôi tổng hợp”.

Ảnh minh họa

Danh xưng “tôi” trong phóng sự phát thanh

Trong giai đoạn báo chí hiện đại ngày nay, không ít nhà báo Việt Nam lên tiếng phản đối danh xưng “tôi” trong tác phẩm. Nhiều nhà báo phát thanh cũng vậy. Nhà báo Đồng Mạnh Hùng, Đài TNVN cho rằng:

Trong phóng sự, chi tiết là số 1, nó đòi hỏi sự sắc sảo của người viết. Chi tiết sẽ giúp người ta đặc tả. Không nên hiểu cái tôi cá nhân của tác giả là tôi đi, tôi thấy, chúng tôi đến, chúng tôi gặp, quan điểm của chúng tôi thế này..., mà cái tôi cá nhân của người viết chính là khả năng xử lý thông tin, khả năng quan sát, khả năng nắm bắt những thông tin, chi tiết hay, đặc sắc mà cùng đi với họ - những phóng viên khác không phát hiện ra.

Chứ không phải cái tôi theo nghĩa là xưng danh tôi, chúng tôi, nổi quan điểm cá nhân lên. Ở Đài, “chúng tôi đi”, “chúng tôi thấy”, “trao đổi với chúng tôi”, “theo điều tra của chúng tôi”... là cách viết sáo rỗng, không cần thiết vì anh không đi đến đấy, làm sao viết được bài. Không cần nói những điều đó vì thính giả không quan tâm. Thính giả chỉ quan tâm câu chuyện ấy diễn ra như thế nào? Câu chuyện ấy là như thế nào?(1)

Nhà báo Hồng Nhung cũng cho rằng, cái tôi cá nhân ở đây là cách tiếp cận vấn đề, cách chọn vấn đề, cách chọn nhân vật, cách chọn tiếng động âm thanh, giọng điệu thể hiện tác phẩm. Tất cả mọi thứ là cái tôi rồi. Còn cái tôi trong lý thuyết là tôi đi, tôi thấy, tôi miêu tả cái nọ cái kia, trong báo chí hội nhập ngày nay không đúng nữa, mà là cái tôi “ẩn”. Ở đây, ta tính đến hiệu quả thông tin và thể loại sử dụng có đáp ứng được hiệu ứng thông tin tốt nhất với người nghe hay không, chứ không phải có hay không việc xưng tôi trong tác phẩm(2) .

Trên Đài TNVN, **phóng sự** ở những chương trình trên hệ Thời sự Chính trị Tổng hợp (VOV1) - vốn thực hiện nhiệm vụ **thông tin thời sự**, có xu hướng ít sử dụng danh xưng tôi so với phóng sự trên hệ Văn hoá - Đời sống và Khoa giáo (VOV2) - vốn thực hiện nhiệm vụ **thông tin chuyên đề** về các lĩnh vực của đời sống xã hội.

Nên bỏ danh xưng “tôi” trong phóng sự?

Đến nay, hầu như chưa có cơ quan báo chí nào thực hiện điều tra công chúng khán thính giả, độc giả về việc *nên hay không nên sử dụng danh xưng tôi trong phóng sự*. Trong *Ai xoá cái tôi của nhà báo*(3), tác giả Lưu Hoài An khẳng khái bình luận, sự thiếu vắng cái tôi trong bài báo có hai nguyên nhân: Thứ nhất, sự quản lý ở nhiều cơ quan báo chí không tạo điều kiện, thậm chí không để cho người làm báo có quan điểm cá nhân, có chính kiến. Thứ hai, bản thân người làm báo “tiên thiên bất túc”, nên muốn có quan điểm cá nhân hay chính kiến cũng là việc bất khả.

Không khó để nhận thấy ở đằng sau những lời hô hào về tính “khách quan” của người làm báo là một thái độ trốn tránh trách nhiệm, một sự sợ hãi trước những phản đối có thể có khi mà tính “trung thực” được thể hiện trong bài báo tỏ ra đầy khả năng châm ngòi cho một vụ nổ trong dư

luận xã hội.

Để có thể đưa thông tin và bình luận về thông tin trong lĩnh vực mình chuyên trách một cách có hiệu quả nhất, yêu cầu bắt buộc với người làm báo là anh ta phải theo dõi rất sát sao những chuyển động trong lĩnh vực ấy, và điều này còn quan trọng hơn, trên cơ sở một tri thức tới hạn về chính cái lĩnh vực ấy. Nhưng đáng tiếc rằng có nhiều người làm báo, hoặc thiếu một trong hai yếu tố này, hoặc thiếu cả hai. Chính vì thế mà việc đưa thông tin không chính xác, việc bình luận về thông tin theo kiểu “hóng hót” quan điểm của ông A bà B nào đó đã trở thành “chuyện thường ngày ở huyện” trong làng báo.

Nếu không viết, không nghĩ, thì không có chính kiến, do đó, việc thiếu danh xưng tôi là do nhà báo chứ không phải do công chúng yêu cầu.

Thực tế, không thiếu những bài phóng sự nhạt nhẽo, nhân danh khách quan để núp bóng quan điểm của người khác, không dám dùng danh xưng tôi để bày tỏ quan điểm, chính kiến.

Ở các nước phương Tây, cho dù đề cao tính khách quan trong báo chí, nhưng với thể loại phóng sự, danh xưng “tôi” vẫn xuất hiện. Trong sách *Các thể loại báo chí phát thanh*, hầu hết ví dụ phóng sự mà Xmirnốp dẫn dụ, đều có sự xuất hiện trực tiếp danh xưng tác giả. Ví dụ đoạn phóng sự “Mũi tên đỏ”, trong đó, nhà báo kể về con đường sắt - cầu nối giữa hai thành phố Mát-xcơ-va và Lê-nin-grát:

Cũng như vậy trong Phóng sự truyền hình, các tác giả Brigitte Besse, Didier Desormeaux cũng thừa nhận sự xuất hiện của danh xưng tác giả với những trích dẫn cho thấy sự hiện diện trực tiếp của khuôn mặt phóng viên cùng lối xưng “tôi”, “chúng tôi” tự nhiên, chẳng hạn: “*Một phóng sự đã đưa chúng tôi cùng với X. và Y. đến chân núi Puy de Sancy (...)*”(4)

Điều đó có nghĩa là, dù ở Việt Nam hay phương Tây, các nhà báo đều nhấn mạnh vai trò đặc biệt của tác giả, và danh xưng “tôi”, “chúng tôi” là điều cần thiết, hiển nhiên. Việc loại bỏ danh xưng có thể gây nên một số bất cập: Tạo cho người nghe cảm giác giữa tác giả và sự kiện có một khoảng cách nhất định, tác giả ở xa sự kiện, hoặc gần như lùi xa sự kiện, sự dấn thân, nhập cuộc nhiệt huyết của nhà báo bị mờ nhạt, tính thuyết phục về độ chính xác của thông tin chưa cao. Hơn nữa, sự trống vắng danh xưng “tôi” khiến nhiều bài phóng sự nghèo về giọng điệu, nhòa về phong cách cá nhân, lời văn ít nhiều thiếu mềm mại, biểu cảm.

Chúng tôi xin lấy hai ví dụ đơn giản nhất. Thử so sánh hai cách viết trong bài Trả lại màu xanh cho Tây Nguyên (Thời sự 18h, VOV1, 1/2014):

*(...) Ông Nguyễn Kim Phương, Phó Giám đốc Sở Nông nghiệp Phát triển Nông thôn tỉnh Kon Tum cho biết, sau khi tính toán định mức trồng rừng trung bình 44 triệu đồng 1 ha để các chủ đầu tư nộp tiền vào Quỹ bảo vệ phát triển rừng, tỉnh đã nhanh chóng triển khai cho các đơn vị trồng rừng.
(...)*

với:

(...) Ông Nguyễn Kim Phương, Phó Giám đốc Sở NN&PTNT tỉnh Kon Tum, cho chúng tôi biết, sau khi tính toán định mức trồng rừng trung bình 44 triệu đồng 1 ha để các chủ đầu tư nộp tiền vào Quỹ bảo vệ phát triển rừng, tỉnh đã nhanh chóng triển khai cho các đơn vị trồng rừng. (...)

Nếu không có danh xưng “chúng tôi”, thì một câu hỏi đặt ra: Ông Nguyễn Kim Phương cho Ai biết? Với sự xuất hiện danh xưng, khoảng cách giữa nhà báo với nguồn tin, nhà báo với sự kiện được kéo gần. Người nghe có cảm giác tác giả không đứng ngoài cuộc để phản ánh về tình trạng những cánh rừng Tây Nguyên bị tàn phá, mà là người trong cuộc, đang trực tiếp khám phá, điều trần sự thật, đang đau với nỗi đau mất rừng, đang trăn trở tìm kiếm giải pháp để đem lại màu xanh cho Tây Nguyên. Sự đồng cảm và tinh thần nhập cuộc của tác giả không chỉ đem lại độ tin cậy cho thông tin - tác giả là người xác thực độ chính xác của lời nhân chứng, mà còn thể hiện tấm lòng của tác giả với vấn đề, qua đó, tạo sự đồng cảm của thính giả.

Hay, trong [phóng sự](#) Cô nuôi dạy trẻ ở vùng cao biên giới, Nông nghiệp và nông thôn, VOV1, 18/11/2014), nếu so sánh đoạn văn có danh xưng “chúng tôi”:

“Vượt hơn 40 km từ trung tâm huyện Quan Sơn, qua trập trùng bao dãy núi cao, những con đèo quanh co, chúng tôi đến Sơn Thủy - một xã nghèo đặc biệt khó khăn của vùng cao biên giới, 4 dân tộc sinh sống, trong đó, chủ yếu là người Thái và người Mông.”

Với đoạn văn bị lược bớt ý vì không có danh xưng:

“Sơn Thủy là một xã nghèo đặc biệt khó khăn của vùng cao biên giới, 4 dân tộc sinh sống, trong đó, chủ yếu là người Thái và người Mông...”

Với đoạn văn mà ý tứ được giữ nguyên, chỉ loại bỏ danh xưng:

“Từ trung tâm huyện Quan Sơn đến Sơn Thủy mất 40 km. Người ta phải đi qua trập trùng bao dãy núi cao, những con đèo quanh co. Sơn Thủy là một xã nghèo đặc biệt khó khăn của vùng cao biên giới, 4 dân tộc sinh sống, trong đó, chủ yếu là người Thái và người Mông.”

Rõ ràng, trong đoạn 1, thính giả thấy được một cái tôi nhân chứng đang trực tiếp trên hành trình vượt đèo dốc đến với Sơn Thủy. Chi tiết miêu tả với giọng văn mềm mại có cơ hội được xuất hiện một cách tự nhiên trong sự quan sát của nhà báo. Trong khi đó, ở đoạn 2 và đoạn 3 không có danh xưng “tôi”, lại khiến người nghe thấy rằng, chưa hẳn tác giả đã trực tiếp trải nghiệm, đi đến Quan Sơn, mà chỉ là nghe kể lại, hoặc đọc tư liệu. Hơn nữa, việc không hiện diện trực tiếp danh xưng tôi khiến đoạn văn có thể bị thiếu chi tiết quan sát hoặc có thể vẫn có đó những chi tiết tả, nhưng giọng văn lại lạnh lùng, xa cách.

Không giống như những thể loại khác, phóng sự coi cái tôi tổng hợp tác giả là một đặc trưng. Cái tôi nhân chứng, trần thuật giúp tăng độ tin cậy; cái tôi thẩm định giúp câu chuyện trở nên minh bạch, rõ ràng; cái tôi chính kiến, bản lĩnh đưa ra những kiến nghị, đề xuất, giải pháp, làm vấn đề có thể được giải quyết tích cực; cái tôi cảm xúc thẩm mỹ làm người nghe rung cảm...

Thiếu một trong bốn “cái tôi” đó, bài phóng sự có thể bị thiếu chi tiết, đặc biệt là những chi tiết quan sát, phỏng vấn đắt giá; khó khơi gợi chiều sâu nhân văn và định hướng nhận thức, hành vi; khó đặc tả được sinh động, chân xác hiện thực thông qua hệ thống ngôn từ vừa hàm xúc, chính xác, khách quan, vừa đậm chất văn; dễ nghèo nàn về giọng điệu, tẻ nhạt về phong cách cá nhân. Và bởi nhập cuộc sâu, với tinh thần trách nhiệm cao, xưng danh “tôi” trực tiếp trong tác phẩm là một đặc trưng - đặc quyền của nhà phóng sự.

Không có lý do gì để loại bỏ danh xưng “tôi”, “chúng tôi” trong phóng sự nói chung, phóng sự phát thanh nói riêng. Việc cần làm với nhà báo là, không lạm dụng danh xưng, và biết xuất hiện vào những hoàn cảnh cần thiết. Bởi cái “tôi tác giả” quan trọng nhất - cái tôi tổng hợp, đã nằm trong từng thớ mạch chi tiết, nằm trong phong cách, giọng điệu của tác phẩm. Chính nó mới là yếu tố then chốt quyết định sự thành công của bài [phóng sự](#)./.

TS. Trương Thị Kiên
Học viện Báo chí và Tuyên truyền

Tài liệu tham khảo

1, 2. *Nâng cao chất lượng trong chương trình Thời sự 18h, Khóa luận báo chí, Đinh Thị Phương Thúy, Học viện Báo chí và tuyên truyền, Tr108; Tr.117.*

3. *Ai xóa cái tôi của nhà báo, Lưu Hoàn An, Tuần Vietnamnet.vn,*

http://www.tuanvietnam.net/aixoa-cai-toi-cua-nha-bao, truy cập ngày 25/2/2016.

4. *Phóng sự truyền hình, Brigitte Besse, Didier Desormeaux, Nxb. Thông tấn, H.2012, tr.180*

Link bài viết: <https://nguoilambao.vn/danh-xung-toi-yeu-to-quyet-dinh-thanh-cong-cua-phong-su>